

STRATEGIJA ZA MLADE
KANTONA SREDIŠNJA BOSNA

-NACRT-

Zastupnica
Suzana Krišto

Travnik, listopad 2018.g.

KANTON SREDIŠNJA BOSNA pozitivno je okruženje u kojem mladi ljudi trebaju zdravo odrastati, ostvarivati sva svoja prava i biti okruženje u kojem su mladi zaštićeni i cijenjeni, gdje se njihovi glasovi uvažavaju i gdje su podržani maksimalno i da mogu ostvariti svoje obrazovne, radne, kulturne, sportske i druge potencijale.

Prvi korak u toj nakani jeste kreiranje strategije prema mladima KSB, što predstavlja i jedan je od najznačajnijih preduvjeta za uspostavu sustavne skrbi o mladima.

Dokument Strategija za mlade načinjen je s nakanom jasnog i sveobuhvatnog opredjeljenja kantonalne vlasti u stvaranju neophodnih uvjeta za dugoročno poboljšanje položaja mladih i njihovu potpunu integraciju u društvenu zajednicu.

Značaj Strategije za mlade u KSB još je i veći zbog toga što se radi o prvoj strategiji za mlade na razini Kantona kao i zbog toga što F BiH i Bosna i Hercegovina nemaju strategiju prema mladima.

Svjesna činjenice da mladi jesu istinski potencijal svakog društva, KSB ovim strateškim dokumentom treba iskazati opredjeljenje za ulaganje maksimalnih napora u koordinaciji svih kantonalnih struktura kako bi pružila potporu mladima u različitim oblastima društvenog života.

Predložen u skladu sa Zakonom o mladima FBiH, ovaj Nacrt Strategije treba do izrade Prijedloga Strategije biti dopunjen prijedlozima svih institucija u KSB kao i svih općina iz KSB sukladno Ustavnim i zakonskim ovlastima kao i nevladinog sektora koji se bavi pitanjima mladih.

Ovaj Nacrt ne tretira apsolutno sve probleme koje mladi očito imaju, već objektivno odabrane probleme iz 4 oblasti prioriternih za mladež u KSB, a to su: **rad, zapošljavanje i poduzetništvo, obrazovanje, stambeno zbrinjavanje i društveno-politički angažman mladih.**

Iz svake od navedenih oblasti izdvojeno je nekoliko ključnih problema kojima je Strategija posvećena.

Jasan zakonski okvir i kontekst u kojem se Strategija razvila i u kojem će se provoditi, dobro definirani problemi utemeljeni na istraživanju položaja i potreba mladih u KSB, precizno definirani strateški ciljevi, rezultati i mjere, jasno opisan način provođenja strategije i ustanovljeni pokazatelji učinkovitosti, te podjela mjera i odgovornosti u skladu s nadležnostima pojedinih institucija, čine stabilnu strukturu Strategije i realan put za ostvarenje strateških ciljeva.

Strategija za mlade dokument je institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima, što uključuje definirane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja, te ciljeve Strategije i mjere za realizaciju ciljeva

Strategije. Na razini kantona, u skladu s ustavnim nadležnostima i zakonom, Strategija obvezno sadrži programe djelovanja za mlade u pojedinim oblastima omladinskog sektora.

Definirati strategiju za mlade uključuje sljedeće korake: nakon usvajanja Nacrta analizirati postojeće stanje u svakoj oblasti, formirati radne skupine u okviru institucija za izradu dokumenta uključujući i program/ plan djelovanja po oblastima te interesorno formirati povjerenstva u kojima će biti i predstavnici ministarstva, vijeća mladih, kao i svih drugih predstavnika omladinskog sektora, izraditi dokument, kroz javnu raspravu nakon usvajanja Nacrta omogućiti svim zainteresiranim da daju komentare i prijedloge.

Usvajati dokument podrazumijeva njegovo usvajanje od zakonodavnog tijela Sabora KSB.

Provesti Strategiju za mlade obuhvaća provođenje aktivnosti i mjera iz Strategije, praćenje i procjenu aktivnosti i cjelokupne Strategije, mijenjanje aktivnosti iz Strategije ako se pojavi novi problem koji nije izvornim dokumentom obuhvaćen, informiranje mladih o aktivnostima, izvještavanje nadležne institucije i javnosti o provedenim aktivnostima i postignutim rezultatima i drugo.

Trenutačno stanje što se tiče strategije za mlade:

Na razini BiH ne postoji zakonska regulativa za oblasti omladinskog organiziranja i mladih s obzirom na to da su nadležnosti za populaciju mladih u većem dijelu ustavno na nižim razinama vlasti, tako da na razini Bosne i Hercegovine zasad ne postoji strateški dokument politike za mlade.

Federacija Bosne i Hercegovine do sada nema strategiju za mlade.

Strategijom politike za mlade na području Kantona Središnje Bosne definiraju se sljedeći ciljevi:

- unaprijediti zakonodavstvo koje se odnosi na potrebe i probleme mladih;
- definirati zadatke pojedinih resora, nadležnih tijela državne uprave i javnih ustanova u ispunjavanju međunarodnih, ustavnih i zakonskih obaveza vezanih za mlade;
- poboljšati kvalitetu života svih građana, posebno mladih, uvažavajući njihove interese, a prema evropskim standardima i modelima dobre prakse;
- uključiti što veći broj mladih u procese odlučivanja, naročito o potrebama i problemima mladih;
- pomladiti upravljačke strukture društva;
- mobilizirati sve potencijale u društvu, posebno mlade i najkreativnije članove zajednice za stvaranje novih materijalnih i duhovnih vrijednosti, za otvoreni i samoodrživi razvoj, aktivnu ulogu u procesu evropskih integracija i razvoja demokratskoga društva i pravne države;

- utvrditi postojeći društveni položaj mladih, te društvene faktore koji bi poboljšali njihov položaj,
- poticati javno djelovanje mladih u svrhu izgradnje partnerskog odnosa s tijelima kantonalne uprave i lokalne samouprave,
- poboljšati kvalitetu života svih građana, posebno mladih,
- poticati kreativnost mladih,
- stvoriti uvjet za društvenu i kulturnu afirmaciju mladih,
- smanjiti odlazak mladih u inozemstvo, odnosno stvoriti preduvjete za kvalitetan život mladih u ŽSB,
- izgraditi partnerski odnos s udruženjima mladih i za mlade, te jedinicama lokalne samouprave u postizanju ciljeva za dobrobit mladih,
- poticati razvoj civilnog društva,
- poticati cjeloživotno učenje i promovirati ga kao jednu od temeljnih strateških odrednica sistema obrazovanja.

Strategija iskazuje jasno i dugoročno opredjeljenje u stvaranju socijalnih uvjeta za trajnu dobrobit mladih te njihovo aktivno, potpuno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici. Strategijom se utvrđuju osnovna načela kantonalne politike prema mladima te radni plan kojim kanton Središnja Bosna daje osnovne zadaće organima uprave za provedbu utvrđenih ciljeva. Nadamo se da će svi relevantni faktori svojim djelovanjem pomoći u ostvarenju ciljeva i mjera koji su navedeni u ovoj Strategiji.

Zakonski okvir za izradu Strategije za mlade

Primarni zakon kojim se uređuju pitanja od interesa za život, položaj i djelovanje mladih ljudi u Federaciji Bosne i Hercegovine jeste Zakon o mladima FBiH¹, usvojen 2010. godine.

Usvajanjem ovoga Zakona mladi u Federaciji BiH dobili su zakonski okvir koji je definirao njihovu starosnu dob i brojne mehanizme rada s mladima, obvezao sve razine vlasti na skrb o mladima i za to im dao precizne načine djelovanja. Također, Zakon o mladima FBiH uredio je oblast organiziranja mladih kroz omladinske udruge i njihova predstavnička tijela, vijeća mladih, te obvezao sve razine vlasti u Federaciji na planiranje, izradu i provođenje strategija prema mladima.

¹ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije BiH“, broj 36/10

Stoga se i kreiranje Strategije za mlade Kantona Središnja Bosna temelji se na Zakonu o mladima FBiH, kojim se u članku 4. definira značenje pojma *strategija prema mladima*:

„Strategija za mlade“ jeste dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima, što uključuje definirane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za realizaciju ciljeva strategije.

U nastavku, članak 11. propisuje da: *„Svi nivoi vlasti u Federaciji imaju obaveze definiranja, usvajanja i provođenja strategija prema mladima.“*

Zakon daje i jasne upute za proces izrade Strategije prema mladima. Članak 25. navodi kako se: *„Strategija prema mladima definira, usvaja i provodi na osnovu istraživanja o potrebama i problemima mladih.“*

O samom procesu usvajanja strategije prema mladima u članku 6. se, između ostalog, navodi i sljedeće:

„Svi nivoi vlasti u Federaciji trebaju, u skladu sa svojim nadležnostima, održati javne rasprave i konsultacije uz sudjelovanje predstavnika/ca vijeća mladih u procesu usvajanja:

- određene sektorske politike prema mladima,
- programa djelovanja za mlade,
- **strategije prema mladima,**
- dijelova proračuna koji se tiču pitanja mladih.“

Poštujući navedene odredbe Zakona o mladima FBiH, a sukladno s Ustavnim nadležnostima KSB i Poslovnika o radu Sabora KSB predložila sam izmjenu naziva ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i sporta da se u nazivu doda riječ mladih tako da naziv ministarstva bude Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i sporta i izmjenu mjerodavnosti ministarstva i za mlade dodajući točku:

- **bavi se pitanjima mladih vezanim za poboljšanje statusa mladih te objedinjuje mjere i aktivnosti na poboljšanju statusa mladih u suradnji sa drugim ministarstvima i organima uprave, kao i praćenje provođenje mjera iz strategije za mlade KSB.**

Na razini kantona u skladu s ustavnim nadležnostima i zakonom, Strategija iz stavka 1. obvezno sadrži programe djelovanja za mlade u pojedinim oblastima omladinskog sektora.

Problemi mladih Kantona Središnja Bosna, kao i moguće mjere i preporuke za njihovo rješavanje, u tekstu koji slijedi sistematski su opisani po pojedinim oblastima značajnim za mlade. Međutim, važno je naglasiti nekoliko bazičnih nalaza koje treba imati u vidu pri posmatranju i tumačenju svake pojedine preporuke.

Sve institucije vlasti KSB trebaju zajedno raditi na poboljšanju položaja mladih. Složenost položaja i potreba mladih zahtijeva planirano, organizirano i zajednički koordinirano djelovanje različitih institucija vlasti, kao i javnih ustanova. Problemi mladih vezani su za sve oblasti života i često se prenose i prepliću iz oblasti u oblast. Primjera radi, neadekvatno obrazovanje uzrokuje nezaposlenost mladih, čija je posljedica loš socioekonomski položaj mladih. On se, između ostalog, reflektira u stambenoj ovisnosti mladih, koja vodi do poteškoća vezanih za zasnivanje porodice. Stoga je jedini objektivni put ka poboljšanju položaja mladih u KSB zajedničko djelovanje u okviru zajednički osmišljene i vođene politike prema mladima.

Sva ministarstva i druga tijela uprave imaju dužnost pripremiti posebne programe za mlade i za njih planirati potrebna sredstva u proračunu.

Svi programi i mjere prema mladima moraju biti konkretni i realni, sa snažnom komponentom monitoringa i evaluacije. Usvajanjem Zakona o mladima Federacije BiH, početkom 2010. godine, definiran je zakonski okvir rada s mladima. U skladu s navedenim Zakonom, svi nivoi vlasti dužni su kreirati određene programe i mjere na planu rada s mladima, definirane kroz dokument strategije prema mladima. Dosadašnja iskustva lokalnih nivoa vlasti koji su imali, ili još uvijek imaju važeće dokumente strategije prema mladima, pokazuju kako je iznimno važno da strategija prema mladima bude realno izvodiva, s vrlo jasnim i konkretnim aktivnostima koje će direktno doprinijeti poboljšanju određenih pitanja značajnih za mlade. Problem s dosadašnjim strategijama prema mladima bio je u pretjerano ambicioznim planovima koji se realno nisu mogli implementirati, zbog čega su lokalne strategije prema mladima uglavnom ostale samo slovo na papiru. Stoga je komponenta monitoringa i evaluacije budućih strategija za mlade, kao i akcionih planova, koji bi iz strategija trebali proizići, jedna od najvažnijih. Ovdje je bitno naglasiti kako mladi ne očekuju "čudo", ali očekuju da se obećano ispuni.

FORMALNO I NEFORMALNO OBRAZOVANJE, CJELOŽIVOTNO UČENJE

Stanje 1

Neusklađenost obrazovnog sustava s trenutnim i budućim potrebama na tržištu rada u BiH i EU dovodi mlade ljude u dugoročno nepovoljan položaj, a gospodarstvo BiH čini nekonkurentnim.

Ključni problemi i izazovi

- *Obrazovni sustav je neusklađen sa sektorom rada i zapošljavanja, odnosno tržištem rada u cijelosti.*
- *Nedostatak praktične nastave u formalnom obrazovnom sustava uzrokuje nedovoljnu osposobljenost mladih za budući rad, bez obzira o kojem zanimanju je riječ, pa mladi, nakon što završe obrazovanje, ostaju bez znanja i vještina potrebnih na tržištu rada.*
- *Znanje koje mladi stječu kroz sustav formalnog obrazovanja mnogo puta je neupotrebljivo na savremenom tržištu rada, što dovodi do visokih i dugoročno prisutnih stopa nezaposlenosti mladih.*
- *Izuzetno je visoka stopa nezaposlenosti i neproduktivnosti radne snage.*
- *Obrazovanje u srednjim stručnim školama je usko specijalizirano, odnosno nefleksibilno i ne može se prilagođavati promjenama i potrebama tržišta rada.*
- *Obrazovni sustav obrazuje mlade za profesije za kojima ne postoji potreba na tržištu rada, a ne obrazuje za zanimanja za kojima potreba na tržištu rada postoji.*
- *Podrška mladima u profesionalnoj orijentaciji nedovoljna je, pogotovo prije upisa u srednju školu, kada je i najpotrebnija.*
- *U sklopu formalnog obrazovanja ne postoji organiziran sustav pomoći i podrške mladima vezan za prelazak iz škole na tržište rada (ne uče tehnike traženja posla).*
- *Obrazovni sustav ne pruža dovoljno mogućnosti za stažiranje, te ostavlja mlade ljude nepripremljenim za radni angažman, kao i bez radnog iskustva kod poslova gdje je to zakonski uvjet.*
- *Neadekvatan obrazovni proces ostavlja mlade ljude nemotiviranima za pokretanje vlastitog biznisa.*
- *Kašnjenje s reformama u obrazovnom sistemu dovodi mladu populaciju u dugoročno nepovoljan položaj, a nizak nivo produktivnosti rada gospodarstvo BiH čini nekonkurentnom.*
- *Ne postoje politike razvoja ljudskih resursa.*

Preporuke i moguće mjere

- *Trebalo bi izraditi program razvoja ljudskih resursa u KSB kao najznačajniji dio razvojnih strategija.*
- *Uskladiti postojeće strateške dokumente KSB.*
- *Kreirati nedostajuće strateške dokumente od značaja za usklađivanje obrazovnog sustava s tržištem rada.*
- *Uvođenjem upisnih kvota u srednjem i visokoškolskom obrazovanju zaustaviti hiperprodukciju određenih kadrova za kojima ne postoji potreba na tržištu rada.*
- *Stvoriti stalnu i institucionalnu vezu između obrazovnog sustava, akademske zajednice, poslovne zajednice i institucija koje se bave praćenjem trendova na tržištima rada, te drugih institucija izvršne vlasti koje je potrebno uključiti.*
- *U obrazovni sistem uvesti mogućnost obrazovanja za nova, savremenija zanimanja za kojima postoji potreba na tržištu rada kako u BiH, tako i u zemljama EU.*
- *Osigurati modernu infrastrukturu i opremu u obrazovnim institucijama.*
- *Razviti sustav profesionalnog usmjeravanja učenika već od osnovne škole.*
- *Osigurati kontinuirano profesionalno usavršavanje postojećeg nastavnog i rukovodećeg osoblja, nadgledanje rada školskih ustanova, te upotrebu novih nastavnih metoda.*
- *Definirati ulogu države u organiziranju i poticanju istraživanja, tehnološkog razvoja i inovativnosti, po ugledu na EU.*
- *Povezati obrazovni sistem s poslovnom zajednicom i javnim sektorom u cilju omogućavanja praktične komponente u obrazovanju, kao i stažiranja. Povećati praktičnu u odnosu na teoretsku nastavu.*
- *Stimulirati poslodavce na aktivnu suradnju sa školama i fakultetima.*
- *Osigurati priznanje praktične nastave i stažiranja uz školovanje kao djelimično radno iskustvo.*
- *Razviti manje specijalizirano, a fleksibilnije obrazovanje u srednjim stručnim školama, koje će biti u službi brzog prilagođavanja promjenama i potrebama tržišta rada.*
- *U nastavne planove i programe škola uvesti mogućnosti za pomoć i podršku mladima na olakšanju njihove tranzicije od škole do posla, kao i programe podrške za profesionalnu orijentaciju mladih*

Stanje 2

Prioritet politikama u obrazovanju i dalje je povećanje nivoa obrazovanja mladih, te razvoj poduzetništva mladih, s ciljem osiguranja visokoobrazovane i visoko konkurentne radne snage.

Ključni problemi i izazovi

- Broj mladih upisanih u srednje i visoko obrazovanje opada.
- Postotak mladih, koji prerano napuštaju obrazovni sustav, odnosno mladih u dobi između 18 i 24 godine koji su najviše završili srednje trogodišnje obrazovanje i nisu nastavili dalje školovanje.
- Istovremeno sa završenom četverogodišnjom srednjom školom ili višim obrazovanjem mladi su uglavnom nezaposleni.
- Učenici koji završavaju srednje obrazovanje u većini slučajeva ne stječu potrebno opće znanje i vještine, niti su dovoljno pripremljeni za tržište rada ili nastavak obrazovanja
- Najviše je onih studenata koji pohađaju društvene ili humanističke programe.
- Procjenjuje se da studenti prosječno studiraju 5-7 godina do stjecanja diplome.
- Studenti napuštaju studij najčešće poslije prve godine studija.
- Finansijske poteškoće glavni su razlog zbog kojeg mladi napuštaju školovanje.
- Posjedovanje kvalifikacija slabog formalnog obrazovanja dovodi do socijalnog isključenja i siromaštva mladih, uz sve druge rizike koji prate ove probleme, te zatvara krug nerazvijenosti u zajednici.
- Planovi i programi identificirani su kao najproblematičniji dio obrazovnog sustava jer odgovaraju samo postojećem kadru koji radi u školama i na fakultetima, pružajući slabo znanje, odnosno tek određeni nivo teoretskog znanja koji je van suvremenih tijekova u nauci i tehnologiji.
- Omladinsko poduzetništvo uglavnom se ne izučava niti promovira u programima obrazovnih institucija, zbog čega mladi ne razvijaju poduzetnički duh.
- Ne postoje programske mjere unapređenja studentskog standarda u cilju osiguranja jednakosti u pristupu obrazovanju i prevencije siromaštva i socijalne isključenosti.
- Zapostavljen je, u potpunosti, koncept cjeloživotnog učenja kako je razvijen na široj europskoj i globalnoj razini kao odgovor na brze društvene promjene i tranziciju u 'društvo znanja', te stalnu potrebu za stjecanjem novih znanja i vještina.
- Nije razvijen okvir kvalifikacija za cjeloživotno učenje u skladu sa tzv. Europskim okvirom kvalifikacija.

Preporuke i moguće mjere

- *Potrebno je problem nezaposlenosti mladih prevenirati kroz intervencije u obrazovnom sustavu, a po uzoru na primjere razvijenijih zemalja.*
- *Razviti manje specijalizirano, a fleksibilnije obrazovanje, koje će se brzo prilagođavati potrebama tržišta rada u srednjim stručnim školama.*
- *Osigurati stvaranje produktivne radne snage u budućnosti, a za postojeće mlade s neiskoristivim znanjem osigurati snažne i kvalitetne programe prekvalifikacije i dokvalifikacije u skladu s potrebama domaćeg i inozemnog tržišta rada.*
- *Osigurati sustavno izučavanje stranih jezika i upotrebu IT tehnologije.*
- *Ojačati vezu između formalnog i neformalnog obrazovanja, odnosno, pronaći model priznavanja određenih znanja stečenih u neformalnom obrazovanju u sustavu formalnog obrazovanja.*
- *Kreirati jedinstveni standard kvalitete nastave te uvesti neovisne komisije za strogu kontrolu kvalitete u obrazovanju, kako u privatnim tako i u javnim obrazovnim institucijama.*
- *Postići objektivizaciju ocjenjivanja učenika / studenata.*
- *Osigurati europski ravnopravno vrednovanje zvanja i znanja mladih kroz europski usklađeno ECTS bodovanje, odnosno, osigurati ravnopravno priznavanje diploma kako bi se povećala mobilnost mladih u tijeku i nakon obrazovnog procesa.*
- *Razvijati jedinstveni sustav od tri ciklusa studiranja dosljednim uvođenjem magistarskog i doktorskog studija.*
- *Što prije izvršiti modernizaciju poučavanja i učenja na svim razinama obrazovanja.*
- *Kreirati potpuno nove, moderne nastavne planove i programe.*
- *Stvoriti obavezu stalnog profesionalnog razvoja nastavnog i upravljačkog kadra u obrazovnim ustanovama.*
- ***Omogućiti veći broj stipendija i dostupnost istih mladima, te napraviti razliku između stipendija koje imaju funkciju socijalnih davanja mladima lošeg ekonomskog položaja i stipendija koje imaju funkciju nagrade za dobre rezultate.***
- *Unaprijediti i promovirati cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih i socijalno isključenih mladih do 30 godina starosti.*
- *Osigurati sustavno izučavanje i promociju poduzetništva mladih, kako bi mladi stekli znanja i vještine potrebne za pokretanje vlastitog biznisa.*

Stanje 3

Mnogobrojni nedostaci reformskih aktivnosti predviđenih bolonjskim procesom, koji bi BiH uveo u europski prostor visokog obrazovanja, stopiraju proces europskih integracija što, između ostalog, stvara nedostatak potrebnih kadrova.

Ključni problemi i izazovi

- Ne postoji pravilnik o akademskim titulama i zvanjima
- Kasni se s uspostavljanjem zajedničkih, odnosno europskih standarda u obrazovanju.
- Ujednačavanje kriterija rada visokoškolskih ustanova s onima u EU se ne provodi.
- Stupanj dostupnosti i upotrebe informatičke tehnologije izuzetno je nizak na svim razinama obrazovanja.
- Mogućnosti poznavanja suvremenih tehnoloških procesa su ograničene.

Preporuke i moguće mjere

- Trebalo bi napraviti objektivnu reviziju dosadašnjeg načina provođenja nastave po bolonjskom sistemu, identificirati nedostatke, te ih što hitnije korigirati kako bi se do kraja provela funkcionalna integracija sveučilišta u skladu s bolonjskim procesom.
- Jedan bi od prioriteta također trebao biti razvoj međunarodne suradnje i razmjene i veća ponuda tzv. "joint degrees" programa, koji se zajednički provode na domaćim i stranim visokoškolskim ustanovama. Ovakvi programi, uz automatsko priznavanje diploma, na najbolji način istovremeno osiguravaju kvalitet, te stimuliraju mobilnost studenata i profesora.
- Uspostaviti i razvijati sustav praćenja i osiguranja kvalitete, kako u srednjem tako i na visokoškolskom obrazovanju.
- Postoji potreba za povećanjem finansijskog izdvajanja za određene oblasti i namjene u obrazovanju kao što su, naprimjer, srednje stručno obrazovanje i obuka ili poboljšanje kvalitete obrazovanja.
- Poboljšati pokretljivost studenata radi nastavka svakog oblika studija priznavanjem stranih obrazovnih kvalifikacija, razdoblja studiranja i položenih ispita.
- Uspostaviti bolju koordinaciju javne uprave u sektoru obrazovanja.

Stanje 4

Kroz sudjelovanje u neformalnom obrazovanju mladi kompenziraju nedostatke formalnog obrazovanja i povećavaju šanse za zaposlenje. Neformalno obrazovanje trebalo bi dobiti značajniju ulogu.

Neformalno obrazovanje je organiziran proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima koje izvede organizatori obrazovanja.

Ključni problemi i izazovi

- *Učešće mladih u neformalnom obrazovanju značajno raste, no programi neformalnog obrazovanja nisu jednako dostupni svim mladima.*
- *Mladi nisu dovoljno informirani o mogućnostima neformalnog obrazovanja*
- *Veza i suradnja između formalnog i neformalnog obrazovanja nije dovoljno razvijena, odnosno, formalni obrazovni sustav ne prepoznaje neformalno obrazovanje kao podršku svom radu.*
- *Nerazvijena je svijest o značaju znanja stečenog kroz neformalno obrazovanje, što je posebno štetno kada se neformalnim putem stečeno znanje postavi u kontekst tržišta rada.*
- *Sumnja u validnost znanja stečenog kroz neformalno obrazovanje.*

Preporuke i moguće mjere

- *Zakonski urediti oblast neformalnog obrazovanja kroz koji bi se, osim njegove afirmacije, uspostavili i mehanizmi za kontrolu kvaliteta obuka koje nastaju u programima neformalnog obrazovanja.*
- *Neformalno obrazovanje je ekonomično, što je značajan argument za njegovu veću rasprostranjenost s obzirom na budžetska ograničenja u obrazovnom sustavu.*
- *Povećati ponudu programa neformalnog obrazovanja, te je učiniti jednako dostupnom svim mladima.*
- *Programski i sadržajno, odnosno tematski obogatiti ponudu programa neformalnog obrazovanja. Trenutno se neformalno obrazovanje uglavnom svodi na kurseve informatike i učenja stranih jezika.*
- *Kreirati sustav neformalnog obrazovanja koji će omogućiti kompanijama da dobiju kvalificirane radnike i olakšati mobilnost mladih na evropskom tržištu rada.*
- *Provoditi kampanje podizanja svijesti o značaju neformalnog obrazovanja te druge promotivne aktivnosti usmjerene na bolje predstavljanje neformalnog obrazovanja.*

ZAPOŠLJAVANJE I MJERE PROTIV NEZAPOSLENOSTI, PODUZETNIŠTVO MLADIH

STANJE 5

Izuzetno visoke stope nezaposlenosti mladih uzrokuju odlazak mladih iz naše županije, jer većina njih vidi alternativu u odlasku u inostranstvo radi zaposlenja i općenito boljeg životnog standarda.

Ključni problemi i izazovi

- *Problem velike nezaposlenosti mladi vide kao izvor svih drugih problema.*
- *Najveća stopa nezaposlenosti u ukupnoj populaciji evidentirana je kod osoba sa srednjoškolskim ili nižim obrazovanjem.*
- *Nema novih radnih mjesta koja bi zaposlila radnu snagu, koja je u porastu.*
- *Velika državna poduzeća koja su predstavljala glavni izvor zapošljavanja- ili su prestala raditi ili rade s drastično umanjenim kapacitetima.*
- *Procesi osnivanja novih poduzeća i razvoja poduzetništva nisu bili dovoljno snažni za ublažavanje velikog gubitka radnih mjesta*
- *Ne postoji mreža socijalne sigurnosti i pomoći za nezaposlene mlade.*
- *Prisutne predrasude o mladima kao osobama koje "neće da rade i žele da žive na račun roditelja".*

Preporuke i moguće mjere

- *Razvoj, dizajn i implementacija politika i programa za zapošljavanje mladih treba biti temeljena na redovnom istraživanju o nezaposlenosti mladih, koje će razmotriti trendove i zahtjeve na tržištu rada.*
- *Kreirati održive mreže socijalne sigurnosti i pomoći za grupe mladih na granici siromaštva.*
- *Raditi na razvoju poduzetničkog duha među mladima kroz promocije omladinskog poduzetništva, organizirane obuke za kreiranje biznis-planova, konkretne poticaje za započinjanje omladinskih biznisa, osnivanje biznis-inkubatora i sl.*

Stanje 6

Ekonomski razvoj mora postati prioritet, a politike u sektoru zapošljavanj moraju se unaprijediti i prilagoditi mladima.

Ključni problemi i izazovi

- *Ne postoje proračunska izdvajanja za nezaposlene (socijalna pomoć/plaća u periodu nezaposlenosti) po uzoru na razvijene europske zemlje.*
- *Vrlo je slaba suradnja svih relevantnih učesnika u oblasti ekonomskog razvoja - kako na horizontalnom, tako i na vertikalnom planu, što uzrokuje visok stupanj neiskorištenosti postojećih resursa.*
- *Ne postoji programski i strukturiran pristup poboljšanju stanja. Politike ili planovi djelovanja za zapošljavanje mladih su oskudni.*
- *Nedovoljna je podrška procesu osnivanja novih poduzeća i razvoja poduzetništva.*
- *Radno iskustvo do minimalno godinu dana, a najčešće i duže, uvjet je koji se zahtijeva u većini oglasa za zapošljavanje, što mladima uveliko otežava pronalaženje "prvog zaposlenja".*
- *Ne prikupljaju se pouzdani podaci o mladima u obrazovnom sustavu i mladima na tržištu rada niti se prate indikatori i trendovi na tržištu rada.*
- *Postojeći kapaciteti koriste se neučinkovito, prije svega kada je u pitanju uloga službi za zapošljavanje, koje se ne bave posredovanjem između potraživanja i pružanja usluga na tržištu rada.*

Preporuke i moguće mjere

- *Odrediti dugoročnu, srednjoročnu i kratkoročnu ekonomsku viziju i razvojnu strategiju, pri čemu treba posebno brinuti o ulozi mladih.*
- *Poboljšati poslovni ambijent i pružiti podršku uspostavljanju i razvoju malih i srednjih poduzeća.*
- *Integrirati probleme koji se odnose na zapošljavanje mladih u sve druge razvojne planove.*
- *Kreirati partnerstva između javnog sektora, privatnog sektora i obrazovnih institucija, zajedno s inicijativama građanskog društva i omladinskim NVO-ima, s ciljem promoviranja i razvijanja politika zapošljavanja mladih.*
- *Povećati uključenost omladinskih NVO-a u probleme koji se odnose na tržište rada mladih.*

- *Promovirati Zakon o volontiranju FBiH donesen krajem 2012. godine, te osigurati njegovo provođenje i planiranje sredstava u proračunima za te namjene.*
- *Razmotriti uvođenje poticajnih mjera u vezi s porezima za kompanije koje zapošljavaju mlade. Ova bi mjera trebala biti pažljivo usmjerena na grupe nezaposlenih mladih koje su u najnepovoljnijem položaju.*
- *Poboljšati i obogatiti koncept programa koji subvencioniraju zapošljavanje mladih.*
- *Promovirati obrazovanje i obuku usmjerene prema zaposlenju i osigurati da se obrazovanje neprestano prilagođava promjenljivom ekonomskom okruženju.*
- *Osigurati mladim ljudima pristup obuci, dodatnoj obuci, radnoj praksi i drugim mjerama zapošljavanja.*

Stanje 7

Kompetencije moraju postati jedini kriterij prilikom zapošljavanja.

Veliko prisustvo "rada na crno" najveći su problemi mladih na postojećem tržištu rada, i moraju se početi ozbiljno tretirati.

Ključni problemi i izazovi

- Tržište rada u BiH ne funkcioniše na osnovu kompetencija
- Veliki udio mladih zaposlen je u neformalnom sektoru, na nekvalitetnim poslovima bez osnovnih prava iz oblasti zapošljavanja, a poslovi u formalnom sektoru ostaju im dugoročno nedostupni.
- Nedostaju zakonske politike za mlade koje trebaju osigurati postojanje jednakih mogućnosti za plaćene poslove, za mlade žene i mlade muškarce, kao i jednaku zaštitu od diskriminacije svih na tržištu rada.
- Odredbe zakona koje se tiču određivanja minimalne plaće i traženog radnog iskustva nepovoljne su po mlade.
- Situacija na tržištu rada utječe na motivaciju mladih za školovanjem - jedna trećina mladih ne završava srednje obrazovanje, što ih dovodi u začarani krug socijalnog isključenja i siromaštva.

Preporuke i moguće mjere

- Zakonski urediti pitanje zapošljavanja mladih u javnom sektoru, kao i u firmama koje su u državnom vlasništvu.
- Razmotriti uvođenje poreskih olakšica za poduzeća koja zapošljavaju mlade.
- Razmotriti uvođenje odvojene minimalne zarade za mlade, kod prvog ugovora.
- Razmotriti uvođenje „atipičnog ugovora o zapošljavanju“ za zapošljavanje ugroženih grupa mladih.
- Osigurati mladim ljudima pristup informacijama i obrazovanju o njihovim pravima u vezi s radnim uvjetima.
- Poreska politika i politika prihoda za cilj trebaju imati smanjenje neformalnog tržišta radne snage.
- Uspostaviti kanal za skretanje pažnje na problem mladih s kojim se suočavaju zaposleni u neformalnom sektoru.
- Inicirati uspostavu udruženja mladih zaposlenih na neformalnim poslovima i dati im odgovarajuću podršku i pomoć.
- Isticati pozitivne primjere zapošljavanja mladih.

Stanje 8

Mogućnosti za zapošljavanje mladih moraju biti proširene, a veliki potencijal poduzetništva mladih prepoznat i snažno uključen u sve buduće programe zapošljavanja mladih.

Ključni problemi i izazovi

- *Svijest mladih o mogućnostima poduzetništva mladih raste. Svaka druga mlada osoba rado bi pokrenula vlastiti biznis, ali joj je potrebna podrška u tome, i to ne samo financijska nego i savjetodavna, edukacijska.*
- *Obrazovne institucije ne doprinose sustavnoj promociji poduzetništva mladih, niti mladim ljudima nude potrebne poslovne vještine. Slabo ili nikako se podučavaju principi poduzetništva u školama i fakultetima.*
- *Nedostaju programi za razvoj poduzetništva za mlade.*
- *Ne postoji dovoljna podrška razvoju malih i srednjih poduzeća općenito, kao što su pristup znanju, informacijama te financijskim sredstvima.*
- *Ne postoje poreske olakšice za mlade koji pokreću vlastiti posao.*
- *Mobilnost mladih na tržištu rada izuzetno je niska.*
- *Mladi ljudi loše su pripremljeni za tržište rada i ne posjeduju vještine za traženje posla, posebno među slabije obrazovanim mladima.*
- *Ne postoje programi profesionalne orijentacije i usmjeravanja u karijeri.*
- *Ne postoji sustav koji bi prihvatio i vodio mlade po završetku školovanja i koji bi im pružio usmjeravanje i savjetovanje.*

Preporuke i moguće mjere

- *Pojačati i unaprijediti programe poticaja mladima koji žele pokrenuti vlastiti posao.*
- *Poboljšati pristup informacijama i omogućiti pružanje visokokvalitetnih informacija o tržištu rada u poslovnim mogućnostima.*
- *Pojednostaviti birokratske procedure vezane za poduzetništvo mladih, kao i financijske izdatke vezane za pokretanje vlastitog biznisa.*
- *Razmotriti mogućnost donošenja posebnog zakona o poduzetništvu mladih.*
- *Mladima koji ulaze u svijet poduzetništva mladih, osim financijske podrške u vidu početnog kapitala, potrebno je institucionalno osigurati savjetodavnu, pravnu, knjigovodstveno-administrativnu i sličnu pomoć u početku poslovanja.*
- *Vršiti kvalitetan odabir ideja za poduzetništvo mladih, baziran na pažljivoj analizi potreba na konkretnoj teritoriji, te svakako poticati mlade da pokreću poslove za kojima postoji potreba i koji imaju perspektivu održivosti u određenom području (naprimjer, razvoj stočarstva, poljoprivrede, ekologije, turizma, organske proizvodnje i slično u ruralnim područjima).*

Stanje 8

Mogućnosti za zapošljavanje mladih moraju biti proširene, a veliki potencijal poduzetništva mladih prepoznat i snažno uključen u sve buduće programe zapošljavanja mladih.

Ključni problemi i izazovi

- *Svijest mladih o mogućnostima poduzetništva mladih raste. Svaka druga mlada osoba rado bi pokrenula vlastiti biznis, ali joj je potrebna podrška u tome, i to ne samo financijska nego i savjetodavna, edukacijska.*
- *Obrazovne institucije ne doprinose sustavnoj promociji poduzetništva mladih, niti mladim ljudima nude potrebne poslovne vještine. Slabo ili nikako se podučavaju principi poduzetništva u školama i fakultetima.*
- *Nedostaju programi za razvoj poduzetništva za mlade.*
- *Ne postoji dovoljna podrška razvoju malih i srednjih poduzeća općenito, kao što su pristup znanju, informacijama te financijskim sredstvima.*
- *Ne postoje poreske olakšice za mlade koji pokreću vlastiti posao.*
- *Mobilnost mladih na tržištu rada izuzetno je niska.*
- *Mladi ljudi loše su pripremljeni za tržište rada i ne posjeduju vještine za traženje posla, posebno među slabije obrazovanim mladima.*
- *Ne postoje programi profesionalne orijentacije i usmjeravanja u karijeri.*
- *Ne postoji sustav koji bi prihvatio i vodio mlade po završetku školovanja i koji bi im pružio usmjeravanje i savjetovanje.*

Preporuke i moguće mjere

- *Pojačati i unaprijediti programe poticaja mladima koji žele pokrenuti vlastiti posao.*
- *Poboljšati pristup informacijama i omogućiti pružanje visokokvalitetnih informacija o tržištu rada u poslovnim mogućnostima.*
- *Pojednostaviti birokratske procedure vezane za poduzetništvo mladih, kao i financijske izdatke vezane za pokretanje vlastitog biznisa.*
- *Razmotriti mogućnost donošenja posebnog zakona o poduzetništvu mladih.*
- *Mladima koji ulaze u svijet poduzetništva mladih, osim financijske podrške u vidu početnog kapitala, potrebno je institucionalno osigurati savjetodavnu, pravnu, knjigovodstveno-administrativnu i sličnu pomoć u početku poslovanja.*
- *Vršiti kvalitetan odabir ideja za poduzetništvo mladih, baziran na pažljivoj analizi potreba na konkretnoj teritoriji, te svakako poticati mlade da pokreću poslove za kojima postoji potreba i koji imaju perspektivu održivosti u određenom području (naprimjer, razvoj stočarstva, poljoprivrede, ekologije, turizma, organske proizvodnje i slično u ruralnim područjima).*

- Pružiti mogućnost mladim ljudima da uče izravno na iskustvima uspješnih preduzetnika.
- Obrazovne i institucije za obuku mladima bi trebale osigurati savjetovanje pri odabiru karijere.
- Prilagoditi nastavni plan kako bi se unaprijedila zanimanja dostupna mladim ženama.
- Poboljšati pristup mladih informacijama o tržištu rada.
- Obratiti posebnu pažnju na poboljšanje vještina i kvalifikacija mladih bez kvalifikacije ili s lošom kvalifikacijom.
- Kreirati okruženja koje će omogućiti tranziciju iz neformalnog u formalno zaposlenje i ponuditi više poslovnih mogućnosti mladim radnicima u formalnom sektoru.
- Mladima koji upravo napuštaju škole osigurati pomoć za prvih 12 mjeseci nakon završetka obrazovanja. Isto treba primijeniti za one koji ranije napuste školu. Prvih 12 mjeseci je kritično i ukoliko mladi u ovom periodu dobiju pomoć da nađu posao, stažiranje ili dodatni trening, vjerovatnije je da će prijelaz iz škole na posao biti uspješan.
- Uvesti profesionalnu orijentaciju i savjetovanje u obrazovni sistem.
- Uvesti u obrazovni sustav poduzetništvo kroz nastavni plan i razvijati modele poduzetništva. Ipak, pored teorijskog znanja trebalo bi osigurati više mogućnosti za praktično vježbanje kroz simulacije bliske realnosti.

SOCIJALNI POLOŽAJ MLADIH

Stanje 9

Sporo rješavanje stambenih problema mladih ostavlja negativne posljedice na sve druge aspekte života i razvoja zajednice.

Ključni problemi i izazovi

- Pored zaposlenosti, stambena samostalnost najvažniji je faktor kada je riječ o zasnivanju obitelji. Mladima je bez potpore vlasti s adekvatnim stambenim politikama otežano osamostaljivanje.
- Aktualnu stambenu oblast karakterizira nedostatak dostupnog stambenog prostora u gradovima, nepostojanje javnog stambenog fonda, veliki broj mladih koji žive kao podstanari ili s roditeljima.
- Nisu raširene odgovarajuće stambene politike koje bi adresirale potrebe mladih.

Moguće mjere i preporuke

- **Osloboditi poreza na promet kod kupovine prve nekretnine mlade do 40. godine.**
- Stvoriti dugoročne stambene politike koje podrazumijevaju kreditiranje po povoljnim uvjetima za mlade do 40. godine
- Povećati pristup najranjivijih grupa i onih s najvećim rizikom u pogledu socijalne isključenosti pristojnom stambenom smještaju.
- Omogućiti stambene gradnje kroz programe javnog i privatnog partnerstva.
- Primijeniti primjere dobre prakse iz zemalja EU izgradnjom takozvanih socijalnih stanova. Općine bi trebale raditi istraživanja o realnim potrebama za izgradnjom stanova za mlade te u skladu s tim graditi stambeni prostor koji bi financirale same ili uz podršku kantona i drugih, a koje bi mladi mogli otkupljivati plaćanjem rente.

AKTIVNO UČEŠĆE MLADIH U JAVNOM ŽIVOTU, RAZVOJ VOLONTERSKOG RADA

Stanje 10

Primjena Zakona o mladima FBiH, koji je usvojen 2010. g., a koji uređuje učešće mladih u aktivnostima od javnog značaja, mora zaživjeti kako bi utjecaj mladih na odlučivanje i javne politike postao sastavni dio politika prema mladima.

Ključni problemi i izazovi

- Mladi nisu upoznati sa svojim pravima i obavezama u društvu i ne mogu iskoristiti svoja prava, naprimjer, pri zapošljavanju.
- Princip učešća mladih nije prihvaćen u društvu, mladi su u velikoj mjeri marginalizirani i nemaju mogućnost predstavljanja svojih potreba prilikom kreiranja javnih politika. Mehanizmi učešća mladih propisani Zakonom o mladima FBiH poštuju se uglavnom na nominalnoj razini.
- Institucionalni dijalog mladih i vlasti, još uvijek nije postignut u zadovoljavajućoj mjeri jer mladi još uvijek nisu prepoznati kao ravnopravni partneri od predstavnika vlasti.

Moguće mjere i preporuke

- Institucionalno podržati mlade planiranjem sredstava u proračunima za mlade kroz sve oblasti, stvaranja politika za mlade, rada s mladima, informiranja te sudjelovanje mladih u vladinim tijelima i parlamentarnim povjerenstvima u vezi s pitanjima mladih, kao i umrežavanja udruga mladih i predstavljanja mladih.
- Osigurati sudjelovanje mladih u planiranju, razvoju, provođenju i evaluaciji mjera koje se odnose na poboljšanje njihovog položaja.
- Usvojiti sustavni okvir za razvoj suradnje između vladinog i nevladinog sektora, na temelju partnerstva. Omogućiti sufinanciranje i puno financiranje aktivnosti za mladu uz punu saradnju s vladinim sektorom.
- Programski stimulirati i promovirati upoznavanje mladih s njihovim pravima i obavezama u društvu.
- Vršiti promociju Zakona o mladima FBiH i Zakona o volontiranju FBiH.

Stanje 11

Pristup institucija vlasti poboljšanju položaja mladih nije efikasan, efektivan i ekonomičan

Ključni problemi i izazovi

- Nedostaje razumijevanje tema među donosiocima odluka i među mladima: o sudjelovanju mladih, razvoju volonterskog rada.
- Institucije vlasti pokazuju neefikasnost u rješavanju pitanja i problema mladih.
- Nedostaje programski pristup u djelovanju javnih institucija i nadležnih ministarstava prema mladima, pristup koji će imati vidljive učinke.
- Postojeća raspodjela sredstava ostvaruje se kroz netransparentan proces i postoji upitnost kriterija prilikom ocjenjivanja projekata za mlade i dodjele financijskih sredstava na svim nivoima.
- Neprecizni rokovi kod dodjele javnih sredstava negativno utječu na planiranje i razvoj projekata mladih. Neki javni pozivi otvaraju se sredinom godine ili kasnije za projekte u tekućoj godini.
- Najviše financijskih sredstava za sudjelovanje mladih, u posljednjih deset godina, ulažu međunarodne organizacije.
- Nizak je nivo koordinacije između domaćih vlada i međunarodnih razvojnih programa u cilju optimalne prioritetizacije ciljeva, a što bi nužno vodilo efikasnijem, efektivnijem i ekonomičnijem utrošku sredstava.
- Nedostaju javni prostori za mlade u lokalnim zajednicama.
- Nizak je nivo rada s mladima.
- Nedostatak pristupa mladih neformalnom obrazovanju i radu s mladima.

Moguće mjere i preporuke

- Programski stimulirati i promovirati proces donošenja strategija za mlade na lokalnom nivou.
- Osigurati javne prostore za mlade na nivou lokalnih samouprava i regionalnih centara.
- Lokalne samouprave, uz podršku viših nivoa vlasti, moraju omogućiti stvaranje odgovarajućih prostora za mlade. Osigurati održivost ovih "centara" za mlade, osigurati sudjelovanje mladih u rukovođenju tim centrima, kao i obuku osoblja.
- Omogućiti korištenje i drugih javnih prostora za mlade.
- Vršiti ulaganja u izgradnju suvremenih i multimedijalnih prostora za mlade.
- Omogućiti sudjelovanje mladih u radu zakonodavnih vlasti.
- Omogućiti savjetovanje izvršne vlasti o položaju mladih.
- Osigurati veća financijska sredstva za rad i projekte udruga mladih, s transparentnim javnim pozivima uz sudjelovanje mladih u odlučivanju o raspodjeli tih sredstava.
- Povećati proračunska izdvajanja za organizacije mladih i projekte namijenjene isključivo mladima.

- Obogatiti nastavne planove i programe, kao i metodologiju u osnovnim i srednjim školama, koji će razvijati vještine mladih i njihov poduzetnički duh, što je uvjet za aktivno sudjelovanje mladih u društvu. Teme su: kritičko razmišljanje, vještine prezentacije i govorništva, podizanje samopouzdanja i sl. Osigurati ponudu dovoljnih informacija o važnosti i mogućnostima za aktivno sudjelovanje mladih u društvu. S obzirom na nedostatak ljudskih resursa, u pripremi tih izmjena nastavnih planova i programa uključiti i organizacije koje rade s mladima i imaju iskustva u toj oblasti. Uz to, osigurati potrebnu obuku nastavnika i pedagoga.
- Poticati vlasti svih nivoa da primjenjuju različite metode konsultiranja i dijaloških oblika s različitim kategorijama mladih tokom kreiranja i ocjenjivanja javnih politika.
- Omogućiti razvoj vršnjačke edukacije kao modela uključenja mladih. Osigurati mehanizme, resurse za rad vršnjačkih edukatora i trenera u školama i lokalnim zajednicama.
- Proces donošenja strategija za mlade na lokalnom nivou treba unaprijediti i više promovirati.

Stanje 12

Mladi mogu mnogo bolje zastupati svoje interese i više se truditi da se uključe u proces odlučivanja.

Ključni problemi i izazovi

- Izuzetno je niska ocjena angažmana mladih u nevladinom sektoru.
- Izuzetno je niska ocjena sudjelovanja mladih u aktivnostima nevladinog sektora na lokalnom nivou.
- Mladi ne poznaju dovoljno mehanizme aktivnog sudjelovanje te ih vrlo rijetko koriste.
- Nezainteresiranost mladih osoba za politiku.
- Stopa izlaska mladih na izbore je nezadovoljavajuća.
- Mladi nisu spremni na volontiranje niti se ono promovira.
- Premalo je promocije aktivne uloge mladih u društvu.
- Nije rašireno ni promoviranje rada s mladima.
- Nedostaje i nije rašireno umrežavanje udruga mladih.

Moguće mjere i preporuke

- Popularizirati aktivizam mladih i njihovo sudjelovanje u društvu, posebno kroz njima dostupne javne elektronske medije, radijske i TV-emisije, ulagati u tiskane omladinske magazine, zatim u određena takmičenja u pojedinim oblastima aktivizma, naprimjer, konkurs za najbolji projekt mladih, projekt vijeća učenika u određenoj oblasti i sl.
- Kreirati javne kampanje o potrebi većeg sudjelovanja mladih u aktivnostima od javnog značaja.
- Programski stimulirati i promovirati angažman mladih u nevladinim udruženjima.
- Poticati na uključivanje u političke organizacije

KULTURA, SPORT, KORIŠTENJE SLOBODNOG VREMENA

Stanje13

Nedostatak odgovarajućeg pristupa institucija vlasti u oblastima sporta i kulture predstavlja izravno zapostavljanje mladih talenata.

Ključni problemi i izazovi

- Uspjesi mladih u vezi s kulturom i sportom događaju se uprkos postojećoj neuređenosti ovih oblasti. Neuređenost u oblastima sporta i kulture predstavlja izravno zapostavljanje mladih talenata.
- Ne postoje strategije ili strateški okviri razvoja i ulaganja u oblasti kulture i sporta.
- Ne postoji strateško promišljanje ili se u praksi ne realizira, već se sve svodi na ad hoc pojedinačne, parcijalne, kulturne i sportske aktivnosti za mlade, koje su najčešće kratkog trajanja.
- Ne postoji programski pristup institucija vlasti i ministarstava temama kulture, sporta i slobodnog vremena mladih.
- Nedostaju i odgovarajući institucionalni kapaciteti za oblasti kulture, sporta i slobodnog vremena mladih. Na većini nivoa vlasti ne postoje odgovarajući institucionalni kapaciteti koji bi se bavili mladima, politikom prema mladima, radom s mladima.
- Slaba je koordinacija i suradnja među različitim razinama vlasti kako na vertikalnom tako i na horizontalnom planu, na pospješivanju višesektorskog pristupa rješavanju pitanja mladih, što zahtijevaju potrebe i problemi mladih.
- Financiranje aktivnosti nevladinih organizacija, posebno onih koje imaju u okviru svoga rada mogućnosti korištenja prostora za slobodno vrijeme mladih, još uvijek je ovisno o međunarodnim donatorima, a upitna je kvaliteta rada jer ne postoje standardi u radu mladih i neformalnom obrazovanju, uključujući i nedostatak zvanične, certificirane obuke za ovu oblast.
- U većini gradova nedostaju resursi i infrastruktura kao što su sportski tereni, oprema, domovi mladih, odnosno objekti za slobodno vrijeme mladih, a tamo gdje postoje primjetna je nedovoljna dostupnost široj populaciji mladih.
- Mladi su nedovoljno informirani o svim programima i servisima u oblasti kulture, sporta i slobodnog vremena koji postoje za njih.
- Nije razvijen informacijski sustav prikupljanja podataka o mladima u okviru nadležnih vladinih institucija, ne prikupljaju se podaci o mladima niti se prate problemi i potrebe, odnosno trendovi
- Postoji nerazmjerno veliki nedostatak kulturnih sadržaja i općenito sadržaja za mlade u ruralnim sredinama i u manjim mjestima u odnosu na razvijenija područja.

Moguće mjere i preporuke

- Izgradnja kulturnih navika treba biti jedan od glavnih stupova školskog odgoja i obrazovanja.
- Potrebno je povećati suradnju škola i nevladinih udruženja te omogućiti korištenje školskih objekata za slobodno vrijeme mladih i njihov aktivizam, posebno u oblasti kulture i sporta.
- Intenzivirati rad školskih sekcija i povećati obim vannastavnih aktivnosti koje bi privlačile mlade.
- Raditi na uključivanju roditelja u planiranje aktivnosti za slobodno vrijeme njihove djece.
- Kreirati strateški okvir razvoja kulture, sporta i slobodnog vremena mladih unutar strategija prema mladima na različitim nivoima vlasti s mjerama koje, uz višesektorski pristup, daju sinergijski veću efikasnost i maksimalno iskorištavanje postojećih resursa.
- Potrebno je osigurati veća finansijska izdvajanja za projekte mladih i njihovih udruženja u oblasti kulture, sporta i slobodnog vremena kroz posebne fondove na svim nivoima vlasti
- Usvojiti programe djelovanja za mlade u oblastima kulture, sporta i slobodnog vremena.
- Omogućiti podršku posebno nadarenim mladim pojedincima putem stipendija.
- Potrebno je kreirati stalne školske lige za djevojčice i dječake u nekoliko masovnih sportova, kroz koje bi se uključio veliki broj mladih, a ujedno i vršila popularizacija sportova.
- Potrebno je dati veću podršku i bolje uvezati posebna redovna takmičenja mladih na planu kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, kao što su: gluma, ples, performansi, likovne izložbe, popularna muzika, grafiti, fotografija, skulptura, strip i sve druge aktivnosti od interesa za mlade.
- Omogućiti mladima besplatan pristup sportskim dvoranama i terenima.
- Vladine institucije trebale bi podržati promoviranje i informiranje mladih o svim mogućnostima i servisima koji postoje za njih u oblasti kulture, sporta i slobodnog vremena putem medija, informacionih centara, "informacionih točki", web-stranica i dr.
- **U svim nadležnim institucijama zaposliti / angažirati osobu zaduženu za pitanja mladih u oblasti kulture i sporta te rada s mladima.**
- Oformiti tijela za podršku mladima kako bi se omogućilo efikasnije koordiniranje projekata mladih i aktivnosti te sredstava izdvojenih za te svrhe u ovim oblastima.

- Stvoriti informacijski sustav o mladima i udrugama mladih i redovno prikupljati podatke o aktivnostima mladih te posrednih i neposrednih korisnika proračunskih sredstava.
- Razviti bolju komunikaciju u odnosu: nadležne institucije – mladi.
- Poseban status učenika i studenata kod pristupa kulturnim i sportskim manifestacijama.
- Promovirati aktivizam mladih i uključivanje mladih u udruge mladih .
- Subvencijama omogućiti mladima korištenje prostora za organiziranje koncertnih, kazališnih, umjetničkih i sportskih događaja.
- Po uzoru na EU uvesti program "grad kulture" ili „grad mladih", u okviru kojeg bi se tokom godine dana intenzivirale kulturne aktivnosti, posebno kulturne aktivnosti mladih jednoga grada.
- Uvesti dodatne sate tjelesnog odgoja ne samo u osnovne i srednje škole već i u programe visokoškolskih ustanova svih usmjerenja.

OBRAZLOŽENJE

I-PRAVNI OSNOV

Pravni osnov za donošenje Strategije sadržan je u odredbama članka 41. Ustava Kantona Središnja Bosna i članka 124. Poslovnika Sabora Kantona Središnja Bosna.

Nacrt zakona može podnijeti svaki zastupnik, radno tijelo Sabora ili Vlada te općinska i gradska vijeća, u skladu sa člankom 123. Poslovnika Sabora Kantona Središnja Bosna.

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine u čl.14 i čl. 25. (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 36/10) sve razine vlasti obvezali su se kreirati i usvojiti Strategiju prema mladima.

II-RAZLOZI ZA DONOŠENJE

Donošenjem Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine svi nivoi vlasti obvezali su se kreirati i usvojiti Strategiju za mlade, koja predstavlja dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima, što uključuje definirane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za realizaciju ciljeva strategije.

U kantonu Središnja Bosna do sada nije kreiran ni usvojen niti jedan strateški dokument za mlade, te bi ovaj dokument predstavljao prvu strategiju za mlade kantona Središnja Bosna.

Odnos Vlade i drugih institucija spram problematike s kojom se mladi suočavaju je najblaže rečeno bio inertan što se ogleda da nakon 8 godina od donošenja Zakona o mladima u F BiH nije predložena Strategija za mlade u KSB.

Inicijative koje sam podnosila za poboljšanje položaja mladih nisu podržane od strane Vlade KSB.

Okrugli stol u Busovači pod nazivom „Mladi za bolje sutra“ kojem su nazočili predstavnici udruga mladih i mladi podržali su izradu ovog strateškog dokumenta koji je namijenjen upravo mladima.

U metodološkom smislu ove strategije utemeljena je na modelu analize postojećeg stanja, aktivnosti kantonalnih institucija prema mladima, potreba i problema mladih iz 4 oblasti te definiranju ciljeva koji se žele postići u narednom razdoblju.

U prvom koraku definirane su oblasti na koje će se odnositi ovaj strateški dokument i to:

- **Rad, zapošljavanje i poduzetništvo**
- **Obrazovanje**
- **Stambeno zbrinjavanje**
- **Društveno-politički angažman mladih**

Tijekom izrade Strategije prema mladima Kantona Središnja Bosna nije bilo moguće naznačiti financijska sredstva koja će biti potrebna za implementaciju Strategije s obzirom da će se tek nakon usvajanja ovog strateškog dokumenta pristupiti izradi akcionih planova svakog od resora kao nosioca definiranih mjera.

S tim u vezi, akcioni planovi će se bazirati na konkretnim, izvodivim aktivnostima, definiranim odgovornostima, realnim vremenskim rokovima i očekivanim rezultatima i ciljevima kroz uključivanje svih relevantnih institucija te će se u tom smislu definirati iznosi financijskih sredstava kako bi ministarstva u KSB implementirala i realizirala aktivnosti koje su definirane akcionim planom.

Osnovni ciljevi strateškog dokumenta Strategije za mlade kantona Središnja Bosna su:

- *Opisati trenutni položaj mladih i kantonalne aktivnosti usmjerene prema mladima u sljedećim oblastima, obrazovanje, rad, poduzetništvo i zapošljavanje, stambena politika i društveno-politički angažman mladih*
- *Odrediti prioritetna područja djelovanja, strateške ciljeve, mjere i aktivnosti u oblasti politika prema mladima*
- *Definirati obveze i nadležnosti kantonalnih institucija u provođenju politika prema mladima i postizanju definiranih strateških ciljeva.*
- *Strategija za mlade kantona Središnja Bosna je pripremana u skladu sa propisima i smjernicama uzimajući u obzir sadržaj Strategije razvoja Kantona Središnja Bosna do 2020. godine i posebni naponi uloženi su kako bi se Strategija oblikovala na način da bude realno ostvariva u planiranom razdoblju te usmjerena na ona pitanja koja se mogu rješavati u okviru nadležnosti kantonalne razine vlasti i općina za koje je i sačinjena ali i ona koja će se rješavati u suradnji sa općinama i drugim relevantnim institucijama i organizacijama.*

Svjesna činjenice da mladi jesu istinski potencijal svakog društva, Sabor KSB i Vlada KSB ovim strateškim dokumentom iskazuju opredjeljenje za ulaganje maksimalnih napora u koordinaciji svih kantonalnih struktura kako bi pružila potporu mladima u različitim oblastima društvenog života.

*Shodno prethodno navedenom i u skladu sa vizijom Strategije Kantona Središnja Bosna do 2020. godine, vizija ovog strateškog dokumenta je da **Iz srca Bosne bogatstva prirode, gdje se ugodno živi i da svaki čovjek ima priliku za uspjeh, a posebno mladi.***

*Imajući u vidu navedeno, te da se posebno mladim ljudima pruže jednaka prava u dinamičnoj, kreativnoj i kulturno raznolikoj regiji ugodnoj za življenje i unosno poslovanje, predlažem Saboru Kantona Središnja Bosna da usvoji **Nacrt strategije za mlade Kantona Središnja Bosna i da se Nacrt Strategije po usvajanju uputi u javnu raspravu u trajanju najmanje od 30 dana kako bi u tom razdoblju sve institucije mogle predložiti mjere iz svoje mjerodavnosti.***

*Nacrtom Strategije za mlade nisam mogla obuhvatiti sve mjere za mlade iz svih oblasti i zbog toga pozivam sve institucije, ustanove, zavode, agencije, nevladine organizacije koje se bave pitanjima mladih i sve druge zainteresirane da daju svoje prijedloge kako bi **Prijedlog Strategije za mlade bio sveobuhvatan i time osigurali sustavne mjere za poboljšanje statusa mladih u KSB.***

III- POTREBNA FINACIJSKA SREDSTVA

U ovoj fazi potrebna finacijska sredstva je teško procijeniti. Predlagači mjera trebaju predložiti okvirno potrebna sredstva za implementaciju istih. S obzirom da će se nakon usvajanja Strategije za mlade u Kantonu Središnja Bosna, pristupiti izradbi akcionih planova od strane svakog od resornih ministarstava pojedinačno te će se tijekom izrade akcionih planova planirati i definirati finacijska sredstva i ista planirati u proračunima.